

Elbie Truter

'n Ontleding van die reaksies in die media op die taalbesluite van die SAUK, 1994-1996

Hierdie artikel poog om die reaksies van Afrikaanssprekendes te vertolk op die Suid-Afrikaanse Uitsaaikorporasie se taalbeleidsveranderinge tussen 1994, toe die eerste demokratiese verkiesing in Suid-Afrika plaasgevind het, en 1996, toe die Finale Grondwet in werking getree het. Die vertolking is gedoen aan die hand van media-beriggewing en dit is gegrond op die minderheidsteorie van Schermerhorn (1970). In ooreenstemming met hierdie teorie word daar tot die slotsom gekom dat die SAUK se taalbeleidsverandering in die betrokke tydperk 'n neiging tot weerstand en konflik tot gevolg gehad het, omdat die dominante groep se drang om te konvergeer nie deur die minderheidsgroep aanvaar is nie.

An analysis of responses in the media to the SABC's decisions on language, 1994–1996

This article aims to interpret the responses of mother-tongue speakers of Afrikaans to the language policy changes instituted by the South African Broadcasting Corporation (SABC) from the first democratic election in 1994 to 1996, when the Final Constitution came into effect. To this end, and in order to establish an analytical framework for the future, the interpretation of media correspondence is made in terms of Schermerhorn's minority theory (1970). In line with Schermerhorn's theory, the conclusion is that the dominant group wished to converge but the minority group was averse to this, and a tendency towards resistance and conflict arose.

Tlhahlobo ya maikutlo diqetong tsa puo tsa SABC masedinyaneng, 1994 ho isa ho 1996

Sepheo sa tlhakiso ena ke ho manolla maikutlo a babui bao Afrikaans eleng puo ya bona ya letswele, malebana le diphetoho leanong la tshebediso ya puo tse kentsweng tshebetso ke Koparasi ya Kgaso ya Afrika Borwa (SABC) pakeng tsa 1994 le 1996, tse neng di bidietsa ho kenngwa tshebetso hwa Molaotso wa ho qetela. Ho fihlela sepheo sena, le ho rala motheo wa ho manolla le kamoso, qaqiso ena, e ipapisitseng le mangolo a ngollwang masedinyana, e latela monahano wa Schermerhorn malebana le batho ba palo e nyane (1970). Ha ho hlalohjwa dikarabo, mme ho ya ka monahano wa Schermerhorn, qeto ke hore haeba sehlopha se nang le bongata, se batla kopano, empa se senyane se le kgahlanong le hona, tshakamelo ena e tla lebisa kganyetsanong le kgohlano.

Dr E J J Truter, Eenheid vir Taalfasilitering en -bemahtiging, Universiteit van die Vrystaat, Posbus 339, Bloemfontein 9300; E-pos: trutere.hum@mail.uovs.ac.za

In dié artikel word gepoog om aan die hand van mediaberigging en aan die hand van Schermerhorn (1970) se minderheidsteorie, die reaksies van Afrikaanssprekendes op die SAUK se taalbeleidsveranderinge vanaf 1994 tot 1996 te interpreteer.¹ Die gekose tydperk vanaf 1994 tot 1996 verteenwoordig die jaar waarin die eerste demokratiese verkiesing in Suid-Afrika plaasgevind het (27 April 1994) tot en met die datum waarop die Finale Grondwet met 'n twee-derdemeerderheid deur die Grondwetgewende Vergadering goedgekeur is (8 Mei 1996).

Steyn (1995) het 'n ondersoek gewy aan die SAUK-taaldebat in die tydperk 1990–1994, maar hy het nie die SAUK as sodanig grondig ondersoek nie. Verder was sy standpunt hoofsaaklik vanuit 'n Afrikaansgeoriënteerde perspektief. Lubbe & Du Plessis (2001) het in 'n ander ondersoek 'n aantal tendense uitgewys gebaseer op 'n inhoudsontleding van die taaldebat na aanleiding van die drie benaderings van Ruiz (1988), naamlik taal-as-probleem, taal-as-reg en taal-as-hulpbron. Daar bestaan dus 'n behoefte om die reaksies van Afrikaanssprekendes op die taalbesluite tussen 1994 en 1996 te ontleed as 'n gevallestudie in minderheidsreaksies.

Voordat die taalbesluite van die SAUK en die reaksies van Afrikaanssprekendes daarop uitgewys kan word, word Schermerhorn se minderheidsteorie belig. Hierna word die taalbesluite van die SAUK en die reaksies van Afrikaanssprekendes in die lig van Schermerhorn se minderheidsteorie geïnterpreteer.

1. Schermerhorn se minderheidsteorie

Die transformasieproses in Suid-Afrika het plaasgevind na 'n geweldlose magsoorname deur die meerderheid wat voorheen polities ontmagtig is. Vanuit dié teorie is dit interessant en relevant om na te gaan hoe die wit Afrikaanssprekende minderheidsgroep gereageer het op die kragte van integrasie en assimilasie wat met die nuwe bestel ge-

1 Die benaming South African Broadcasting Corporation (SABC) was opsigself in omstredenheid gehul. Afrikaanse koerante het deurgaans steeds die Afrikaanse afkorting bly gebruik, behalwe waar die Engelse afkorting sarkasties gebruik is. Ooreenkomstig die skryftradisie van Afrikaans, word hier gehou by die vertaalde naam, Suid-Afrikaanse Uitsaaikorporasie (SAUK).

paard gegaan het. Dit is egter 'n breë ondersoekterrein. Die ondersoek word derhalwe afgebaken tot die ontleding van die reaksies van Afrikaanssprekendes op die SAUK se taalbesluite tussen 1994 en 1996 as 'n gevallestudie in minderheidsreaksie. Dié ontleding sal gedoen word aan die hand van Schermerhorn se tipologie van samewerkings- (kongruente) en nie-samewerkings- (nie-kongruente) oriëntasies met betrekking tot bepaalde sosiale mobilisasiekragte en die mate van instemming al dan nie met betrekking tot die kollektiewe doelwitte (soos assimilasië en pluralisme) van die nuwe bestel. Schermerhorn het al in 1970 die boek *Comparative ethnic relations: A framework for theory and research* gepubliseer, waarin hy verhoudinge tussen etniese groepe ondersoek. In 1992 maak Paulston in haar studie van die linguïstiese perspektiewe op tweetalige onderwys ruimskoots en instemmend van Schermerhorn se bevindinge gebruik.

Die vraag onder bespreking, naamlik in watter mate 'n groep reageer op samewerkings- en nie-samewerkingsoriëntasies in 'n nuwe bestel, is verwant aan 'n sentrale vraag in vergelykende sosiologiese navorsing, naamlik wat die omstandighede is wat die integrasie van etniese groepe aanhelp of verhinder. Volgens Schermerhorn (1970: 14) is 'n beleid van integrasie nie 'n doel op sigself nie, maar 'n proses waardeur eenhede of entiteite van 'n gemeenskap saamgevoeg word binne 'n aktiewe en gekoördineerde inskakeling met die aktiwiteite en doelwitte van die dominante deel van die gemeenskap.

Schermerhorn identifiseer drie faktore wat die aard van die verhouding tussen die etniese groepe en die proses van integrasie in die omliggende gemeenskap bepaal (Paulston 1992: 38):

- Eerstens, die oorsprong van die kontak tussen die ondergeskikte en dominante groepe, soos anneksasie, migrasie en koloniserings, of in die geval van Suid-Afrika, magsoorname ná vrywillige prysgawe van politieke mag;
- Tweedens, die gehalte van “enclosure” of insluiting (“institutional separation or segmentation”) van die ondergeskikte groep(e) by die gemeenskaplike instellings en genootskappe en
- Derdens, die mate van beheer wat deur die dominante groepe uitgeoefen word by die aanwending van skaars hulpmiddele deur die ondergeskikte groepe in 'n gegewe gemeenskap.

1.1 Oorsprong van kontak: verskuiwing van magsverhoudinge

Om Schermerhorn se tipologiese skema te begryp, is enkele begrippe, soos byvoorbeeld “verskuiwing van magsverhoudinge” en “dominante en ondergeskikte groepe” ter sprake.

Die magsoorname in Suid-Afrika in 1994 het nie deur anneksasie, migrasie of kolonisasie geskied nie. Dit was ’n vrywillige aflegging van die mag deur die blanke minderheid, die Nasionale Party-regering; die sogenaamde elite volgens Schermerhorn (1970: 13) se minderheidsmodel (vgl Skema 1), gevolg deur ’n regverdige verkiesing waarin die meerderheidstem, onder die African National Congress-vaandel, die regering vreedsaam oorgeneem het. As twee groepe met verskillende kulturele geskiedenis in kontak kom, hetsy tydelik of permanent, sal een van die groepe die oorheersende posisie inneem (Paulston 1992: 38). Dit is die aard van hierdie oorheersing wat die etniese verhouding sal bepaal.

’n Dominante groep verwys na ’n gemeenskap wat oor die mag beskik om te funksioneer beide as die beskermer en die ondersteuner van die heersende waardesisteem, asook as primêre beloner in die gemeenskap (“as prime allocators of rewards”). Dié dominante groep kan ’n kleiner groep soos ’n beperkte elite, die ampsbekleërs in die regering, ’n etniese groep, ’n tydelike of permanente koalisie van dieselfde belange, of ’n meerderheid behels (Schermerhorn 1970: 12-3). Binne die nuwe magsverhoudinge is daar ’n dominante en ’n minderheidsgroep te onderskei. Terwyl elke gemeenskap slegs een dominante groep kan hê en terselfdertyd ’n pluraliteit van ondergeskikte groepe kan insluit, is dit vanselfsprekend dat die meeste etniese groepe in ’n ondergeskikte eerder as ’n dominante posisie is. In samevoeging van grootte, mag en etnisiteit word die term “minderheids-groep” gebruik om enige etniese groep in die onderstaande kategorie D van Skema 1 (Minderheidsgroep sonder Mag) in te sluit. Dit impliseer dat dit minder as die helfte van die bevolking van ’n gemeenskap insluit “but is an appreciable subsystem with limited access to roles and activities central to the economic and political institutions of the society” (Schermerhorn 1970: 14). Schermerhorn gebruik die term “minderheid” by groep D eerder as by B, omdat groep D oor geen mag beskik nie. Verder gebruik hy “meerderheid” by A eerder

as by C, omdat dié groep wél oor mag beskik. Die magsverhoudings word in die volgende skema uitgebeeld:

Skema 1: Verhoudinge van dominante en ondergeskikte groepe ten opsigte van mag en grootte (Schermerhorn 1970: 13)

Dominante groepe	Grootte	Mag	
Groep A	+	+	Meerderheidsgroep
Groep B	-	+	Elite

Ondergeskikte groep	Grootte	Mag	
Groep C	+	-	Massa-onderdaan
Groep D	-	-	Minderheidsgroep

'n Verdere onderskeiding van Schermerhorn is sy onderskeiding tussen die houdings by die dominante en ondergeskikte groepe wat by die bestendiging van magsverhoudinge onderskei kan word. Schermerhorn (1970: 85) poneer drie omgewings- of kontekstuele veranderlikes wat die onafhanklike veranderlikes affekteer. Die belangrikste hiervan is die mate van instemming tussen die dominante en ondergeskikte groepe ten opsigte van kollektiewe doelstellings van die ondergeskikte groep, soos assimilasië of pluralisme. Schermerhorn (1970: 78) onderskei vier sodanige houdings:

- Die assimilerende groep verlang om minderheidslede by 'n wyer gemeenskap in te skakel deur 'n beroep op hulle te doen om hulle eie kulturele uniekheid af te lê en die meerderheid se lewenswyse te aanvaar. By die meerderheidsparty is daar sonder uitsondering 'n drang na 'n eenheidsgemeenskap met 'n oorheersende amptelike taal en kultuur.
- Die pluraliste se strategie verlang verdraagsaamheid van die dominante groep. Dit laat ondergeskiktes toe om heelwat van hulle kulturele uniekheid te behou en uit te oefen.
- Die afstigtingsminderheid poog om te ontkom aan die gesag van die staat om sodoende 'n eie staatsbestel daar te stel.
- Die militantes beoog om beheer oor die oorheersende groep uit te oefen.

Eersgenoemde twee houdings verwys na die kulturele aspek terwyl die laaste twee na sosiale strukture verwys. In aansluiting hierby meld Paulston (1992: 39) dat inheemse groepe nie so maklik soos

Truter/Reaksies op die taalbesluite van die SAUK

immigrante assimileer nie. Die antwoord op die vraag waarom letterlik miljoene immigrante in die VSA binne 'n paar geslagte Engels as moedertaal aangeneem het, is volgens Lieberson *et al* (1975: 53) te vinde in die oorsprong van die kontaksituasie. In 'n omgewing waar die ondergeskikte groep inheems (“indigenous”) is, verloop die rasse- en etniese verhoudings anders as waar die migrante bevolking ondergeskik is. Lieberson *et al* identifiseer vier groepe: inheems-oorheersend (“superordinate”), migrant-oorheersend, inheems-ondergeskik en migrant-ondergeskik. Terwyl die taalgebruik van immigrante in die VSA dus teen 'n uitermate vinnige tempo verskuif het, het die inheemse, ondergeskikte groepe met toegang tot dieselfde opvoedkundige instellings, baie stadiger verander (Paulston 1992: 39):

Almost certainly a group enjoying both political and economic dominance will be in a position to ensure that its linguistic position is maintained. Bilingualism may occur, but this is not the same as mother-tongue shift: At the very most, one can normally expect only an extremely slow rate of mother-tongue change among such groups (Lieberson *et al* 1975: 53).

1.2 Middelpuntvliedende/divergerende en middelpuntsoekende/konvergerende tendense

Schermerhorn wys verder op die divergerende en konvergerende tendense in die sosiale lewe. Eersgenoemde verwys beide na kulturele tendense soos die aanvaarding van gemeenskaplike waardes, lewenstyl, asook strukturele kwaliteite soos groter deelname aan gemeenskaplike groepsaktiwiteite, verbintenisse en instellings (Schermerhorn 1970: 81). Onder die ondergeskikte groepe bevorder divergerende tendense separatisme van die dominante groep of van gemeenskapsbande. Kultureel beteken dit gewoonlik die behoud en bewaring van die ondergeskikte groep se unieke tradisies in sferes soos onder meer taal, godsdiens, en ontspanning.

Die belangrike vir Schermerhorn is dat integrasie (hetsy konvergerend of divergerend) bepaal word deur die instemming van sowel die dominante as die ondergeskikte groepe ten opsigte van die doelwitte van die ondergeskiktes soos aangetoon deur die onderstaande skema van Schermerhorn:

Skema 2: Samewerkings- (kongruensie-) en nie-samewerkings- (nie-kongruensie-) houdings van dominante maghebbers en ondergeskiktes ten opsigte van konvergensie en divergensie (Schermerhorn 1970: 83)

	A	B	
Dominante	Konvergerend	Divergerend	Neiging tot integrasie
Ondergeskikte	Konvergerend	Divergerend	
	Assimilasie Insluiting	Kulturele pluralisme Outonomie	
	C	D	
Dominante	Divergerend	Konvergerend	Neiging tot konflik
Ondergeskikte	Konvergerend	Divergerend	
	Geforseerde segregasie met teenstand	Geforseerde assimilasie met weerstand	

Vervolgens word die vier selle in Skema 2 hierbo met voorbeelde toegelig. Die doelwit van alle nie-Engelssprekende groepe (immigrante) in die VSA soos beskou deur die dominante groepe, verteenwoordig assimilasië, want hulle het vrywillig “the old country” met sy dikwels onbevredigende toestande agtergelaat en het die Amerikaanse lewenswyse en waardesisteme aanvaar, soos voorgestel deur sel A (byvoorbeeld die Tsjeggiese immigrante in die VSA). Hulle was gretig om te assimileer (konvergerende doelwit) en hul houding het geneig tot integrasie.

Die inheemse groep (sel B) daarenteen, het nie noodwendig kontak met die Engelssprekende heersersklas (dominante) gesoek nie. Dit is aan hulle opgedwing en hulle groep is in geheel by die omliggende gemeenskap geïnkorporeer en hul kultuur ongeskonde gelaat. Heelwat ondergeskikte etniese groepe in die VSA weier vandag om afstand te doen van hul kulturele uniekheid. Hulle verlang egter steeds toegang tot die voorregte van die Engelssprekende middelklas, te wete ekonomiese insluiting, maar nie onder die vaandel van assimilasië nie. Een belangrike strategie om assimilasië te weerstaan, is die behoud van die moedertaal. Sel B verwys ook na die Franssprekende Switser in Switserland wat outonomie en separatisme verlang

Truter/Reaksies op die taalbesluite van die SAUK

om hul taal en gewoontes uit te leef (divergerende doelwit); die dominante groep verteenwoordig in dié geval 'n-leef-en-laaf-leef- (konvergerende) houding, wat 'n vorm van integrasie is (Schermerhorn 1970: 84).

Met 'n sekere aantal voorbehoude plaas Schermerhorn (1970: 84) die posisie van die Afro-Amerikaanse bevolkingsgroep by sel C. Die wit (dominante) groep in die VSA het destyds (in die vroeë sestigerjare) die ondergeskikte groep 'n geringe mate van segregasie toegelaat ('n divergerende doelwit) terwyl dié minderheid groter integrasie en deelneming in die wyer gemeenskap verlang het (konvergerende doelwit). Die resultaat was geforseerde segregasie met teenstand.

Die inheemse groepe in die VSA daarenteen was geneig om assimilasie teen te staan (sel D). Schermerhorn (1970: 84) gebruik die voorbeeld van nasionalistiese groepe in die vroeë twintigste eeu, soos die Hongare binne die Pruisiese staat. Paulston (1992: 44-5) gebruik 'n beter voorbeeld met sy verwysing na inheemse groepe binne die VSA waar die situasie gekenmerk is deur konflik en teenstand teen assimilasie. Dit het geskied toe die inheemse groepe toegang tot goedere en dienste geweier is en in die praktyk van die Engelssprekende groep geskei is (divergerende doelwit). Die lede van die inheemse groepe het Engels nie in dieselfde mate as die immigrante groepe aanvaar nie. Die mate waarin die inheemse groepe tweetalig geword het, is waarskynlik meestal bepaal deur die mate van toegang tot werksgeleenthede wat Engels vereis het; die mate waarin hulle hul moedertaal behou het, is waarskynlik die gevolg van die teenstand teen assimilasie. Die Amish in die VSA dien as voorbeeld van 'n groep wat nie op dieselfde manier as immigrante geassimileer word nie. Hulle tweetaligheid stel hulle byvoorbeeld in staat om hul saketransaksies in Engels te doen, terwyl hulle Duits vir religieuse doeleindes aanwend. Hulle het hulle hewig verset teen assimilasie en het Duits as moedertaal behou, wat noodsaaklik is vir die oordrag en behoud van die groep se uniekheid (Paulston 1992: 45).

Die voordeel van hierdie paradigma is dat dit fokus op sowel die dominante as die ondergeskikte groep wat dit moontlik maak om die interaksie as 'n tydgenootlike gebeurtenis te beskou (Schermerhorn 1970: 85).

Vervolgens word die verloop van die taalbesluite van die SAUK en die tipiese reaksies daarop ontleed en daarna beoordeel aan die hand van Schermerhorn se minderheidsteorie.

2. Verloop van die reaksies op die taalbesluite van die SAUK

2.1 Werkswyse

'n Skematiese opsomming van die infasering van die SAUK-besluite verskyn in Tabel 1. 'n Kronologiese opsomming waarin die vyf-en-twintig maande onder bespreking kortliks voorgestel word, verskyn in Tabel 2. Uit hierdie kwantitatiewe ontleding van beriggewing ten opsigte van die debat vloei 'n grafiese voorstelling voort wat duidelik dui op afgebakende hoogtepunte (vergelyk Grafiek 1). Die verskil in die beriggewing in die Afrikaanse en Engelse gedrukte media word in Grafiek 2 voorgestel. By elke geïdentifiseerde hoofmoment word die aanleidende oorsaak tot die hoofmoment onder die loep geneem en die reaksie daarop aangetoon. Hier word nie aanspraak gemaak op volledigheid nie, maar verteenwoordigendheid.²

Engelse hoofberigte, berigte, briewe en medewerkerberiggewing is slegs in berekening gebring waar dit verwys na Afrikaans (op TV) *per se*. Waar dit na Engels of ander inheemse tale verwys, is dit buite rekening gelaat. Soos die titel aandui, gaan die bespreking oor die tydperk van vyf-en-twintig maande (April 1994 tot Mei 1996), terwyl die voorafgaande ses maande (November 1993 tot Maart 1994) en die ses maande ná Mei 1996 vergelykenderwys aangewend word. Vir besprekingsdoeleindes word hoofberigte en medewerkersberigte albei as redaksionele kommentaar geklassifiseer.

2.2 Die taalbeleid van die SAUK

Die beleid van die nasionale uitsaaier, die SAUK, was ten minste 'n dekade voor die verandering van regering reeds in omstredeheid gehul (Steyn 1995: 89-90). Verkorte Afrikaanse sendtyd het reeds teen die eerste helfte van 1993 'n werklikheid geword. Toe reeds het

2 Erkenning word verleen aan prof J C Steyn vir die gebruik van sy koerantknipsels uit hierdie tydperk.

Truter/Reaksies op die taalbesluite van die SAUK

Tabel 1: Skematiese voorstelling van infasering van SAUK-besluite

1993	Oktober	Spreektaal in SAUK-raad slegs Engels
1994	April	Tydens eerste demokratiese verkiesing in SA: 10 minute Afrikaans tydens verkiesing Bestuurstaal by SAUK slegs Engels
	April	Verheffing van Engels tot hooftaal: vermindering van Afrikaans op "Contemporary Community Values" (CCV)
	Oktober	SAUK-raad maak finale konseptaalbeleid bekend
	Desember	Taalplanne op SAUK: verdere vermindering van Afrikaans
1995	Maart	Agtuurnuus op TV slegs in Engels
	April	Afrikaanse nuusbuletins uitgeskuif na CCV: "Plattelands, laer vlak van inkomste en onderwys, vroue"
	Junie	SAUK gaan taalbeleid heroorweeg
1996	Februarie	SAUK beoog vermindering van Afrikaans op TV tot 1,26% van totale uitsaaityd
	Junie	Nuwe taalplan vir SAUK-raad

Tabel 2: Skematiese voorstelling van verwikkelings by die SAUK in die oorgangstyd (die eerste getal dui telkens die Afrikaanse en die tweede die Engelse hoeveelhede aan)

Verwikkeling	Datum	Verwikkeling	Datum
	Oktober 1993		November 1993
SAUK onder voorsitterskap van dr I Matsepe-Casaburri; spreektaal in SAUK-raad slegs Engels	Hoofberigte: 3/0 Berigte: 14/1 Briewe: 6/0 Medewerkers: 2/0 [25/1]	Verseëling van TV-stelle; voorstelle van FAK vir SAUK-taalbeleid	Hoofberigte: 1/0 Berigte: 18/0 Briewe: 4/0 Medewerkers: 2/0 [25/0]
	Desember 1993		Januarie 1994
Onmin oor SAUK se "ANC"-beheerraad; Radio Pretoria saai uit	Hoofberigte: 2/0 Berigte: 10/2 Briewe: 1/0 Medewerkers: 2/0 [15/2]	Berigte oor Radio Pretoria; benoemings vir SAUK-raad	Hoofberigte: 1/0 Berigte: 30/3 Briewe: 3/0 Medewerkers: 3/0 [37/3]

Acta Academica Supplementum 2003(2)

Verwikkeling	Datum	Verwikkeling	Datum
	Februarie 1994		Maart 1994
Berigte oor Radio Pretoria ea radiostasies	Hoofberigte: 1/1 Berigte: 17/3 Briewe: 0/0 Medewerkers: 0/0 [18/4]	“Die SAUK wurg Afrikaans”	Hoofberigte: 3/0 Berigte: 12/0 Briewe: 4/0 Medewerkers: 1/0 [20/0]
	April 1994		Mei 1994
Eerste demokratiese verkiesing in SA; 10 min. Afrikaans per uur tydens verkiesing; bestuurstaal by SAUK slegs Engels	Hoofberigte: 5/0 Berigte: 32/7 Briewe: 12/0 Medewerkers: 2/0 [51/7]	Nuwe SAUK-raad aangestel	Hoofberigte: 1/0 Berigte: 30/1 Briewe: 9/0 Medewerkers: 1/0 [41/1]
	Junie 1994		Julie 1994
	Hoofberigte: 1/0 Berigte: 19/0 Briewe: 3/0 Medewerkers: 3/0 [26/0]	Verheffing van Engels tot hooftaal: vermindering van Afrikaans op CCV	Hoofberigte: 9/2 Berigte: 57/10 Briewe: 32/1 Medewerkers: 4/0 [102/14]
	Augustus 1994		September 1994
Fatima Meer, lid van SAUK-raad, begin gebruik van Afrikaans op TV drasties afskaal	Hoofberigte: 7/0 Berigte: 48/3 Briewe: 22/4 Medewerkers: 6/3 [83/10]	Manipulasie van taalge- gewens in uitstuur van rekeninge	Hoofberigte: 3/0 Berigte: 21/1 Briewe: 10/0 Medewerkers: 1/0 [35/4]
	Oktober 1994		November 1994
SAUK-taaldebat in Parlement; SAUK-raad maak finale konseptaalbeleid bekend	Hoofberigte: 9/2 Berigte: 57/3 Briewe: 19/1 Medewerkers: 6/0 [91/6]	Steungroep vir Afrikaans op TV; Stigting vir Afrikaans doen aanbevelings aan SAUK	Hoofberigte: 2/0 Berigte: 49/4 Briewe: 13/1 Medewerkers: 2/0 [66/9]
	Desember 1994		Januarie 1995
Taalplanne op SAUK: verdere vermindering van Afrikaans; Z Sisulu aangestel as assistent van W Harmse, groep uitvoerende hoof; feitlik hele gewese topstruktuur van Nuusproduksie vervang deur ANC-gesindes	Hoofberigte: 5/0 Berigte: 32/3 Briewe: 91/0 Medewerkers: 0/0 [46/3]		Hoofberigte: 1/0 Berigte: 23/0 Briewe: 9/0 Medewerkers: 3/0 [34/0]

Truter/Reaksies op die taalbesluite van die SAUK

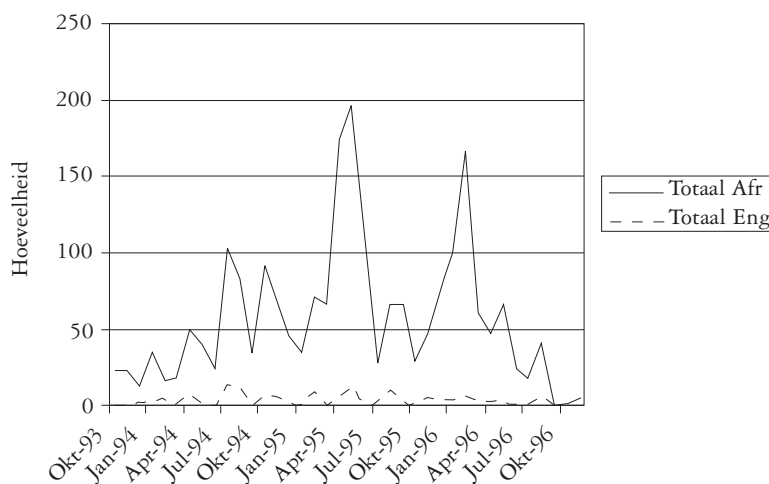
Verwikkeling	Datum	Verwikkeling	Datum
	Februarie 1995		Maart 1995
	Hoofberigte: 7/2 Berigte: 50/6 Briewe: 11/0 Medewerkers: 3/0 [71/8]	Agtuurnuus op TV slegs in Engels; dreigemente van burgerlike verset: geen betaling TV-lisensies; Taakgroep (Tabema) gestig met voorstelle vir regmatige plek vir Afrikaans op SAUK; <i>Agenda</i> op TV: negatiewe uitbeelding van Afrikaner: Taalmonument in Paarl	Hoofberigte: 1/0 Berigte: 35/1 Briewe: 16/0 Medewerkers: 14/0 [58/1]
	April 1995		Mei 1995
Afrikaanse nuusbuletins uitgeskuif na CCV: "plattelands, laer vlak van inkomste en onderwys, vroue"; Afrikaanssprekendes onttrek advertensie- en lisensiegelde en maak voorbrand vir eie TV-stasie	Hoofberigte: 11/1 Berigte: 73/1 Briewe: 74/2 Medewerkers: 14/2 [172/4]	Weerstand in sakewêreld teen SAUK se taalbeleid; Voorsitter van SAUK-beheerraad kondig aan: Engels voortaan ankertaal op TV; FAK, SA Akademie vir Wetenskap en Kuns en Kerkbode neem standpunt in teen "arrogante en beledigende wyse" waarop SAUK Afrikaans behandel; onafhanklike TV-stasie as toevoeging tot M-Net: A-Net	Hoofberigte: 16/0 Berigte: 103/4 Briewe: 64/6 Medewerkers: 10/1 [193/11]
	Junie 1995		Julie 1995
SAUK gaan taalbeleid heroorweeg	Hoofberigte: 7/0 Berigte: 82/0 Briewe: 10/0 Medewerkers: 4/0 [103/0]	Ekonomiese gevolge vir posverliese binne SAUK: moontlike nywerheidsopptrede; UOU (Onafhanklike Uitsaai Owerheid) aanbeveling: SAUK moet 1 van 3 kanale prysgee: privaatkanaal sal dan aangewese plek vir Afrikaans wees en Afrikaans sal sy plek inneem as een van 11 amptelike tale	Hoofberigte: 0/1 Berigte: 25/1 Briewe: 1/0 Medewerkers: 3/0 [29/2]
	Augustus 1995		September 1995
Victustrust vir bemagtiging van eie TV-stasie	Hoofberigte: 7/2 Berigte: 48/7 Briewe: 8/0 Medewerkers: 3/0 [66/9]		Hoofberigte: 5/0 Berigte: 43/1 Briewe: 11/0 Medewerkers: 7/0 [66/1]
	Oktober 1995		November 1995
	Hoofberigte: 1/0 Berigte: 17/1 Briewe: 6/0 Medewerkers: 6/0 [30/1]		Hoofberigte: 6/0 Berigte: 34/4 Briewe: 6/0 Medewerkers: 1/0 [47/4]

Acta Academica Supplementum 2003(2)

Verwikkeling	Datum	Verwikkeling	Datum
	Desember 1995		Januarie 1996
Multichoice kondig aan onderhandelinge tussen SA en buitelandse beleggers met oog op kanaal vir Afrikaans, ATV; M-Net oorweeg meer Afrikaanse programme op TV	Hoofberigte: 10/0 Berigte: 51/2 Briewe: 9/0 Medewerkers: 5/1 [75/3]	Junior Rapportryerbeweging samel geld in om ongrondwetlike manier waarop Afrikaans ea tale op SAUK gehanteer word, te beveg in die Grondwetlike Hof	Hoofberigte: 11/0 Berigte: 71/3 Briewe: 16/0 Medewerkers: 1/0 [99/3]
	Februarie 1996		Maart 1996
SAUK beoog vermindering van Afrikaanse deel van TV-uitsaaityd tot 1,26% van totale uitsaaityd	Hoofberigte: 10/1 Berigte: 83/2 Briewe: 64/1 Medewerkers: 7/1 [164/4]		Hoofberigte: 4/0 Berigte: 40/1 Briewe: 13/2 Medewerkers: 4/0 [61/3]
	April 1996		Mei 1996
	Hoofberigte: 2/0 Berigte: 41/2 Briewe: 3/0 Medewerkers: 1/0 [47/2]	Goedkeuring van Finale Grondwet van SA	Hoofberigte: 2/0 Berigte: 36/3 Briewe: 7/0 Medewerkers: 1/0 [66/3]
	Junie 1996		Julie 1996
Dreigemente deur SAUK aan nie-betalers van lisensies; nuwe taalplan vir SAUK-raad	Hoofberigte: 4/0 Berigte: 16/0 Briewe: 2/0 Medewerkers: 3/0 [25/0]	Victustrust R200,000 sterk: Trustees vergader in Bloemfontein	Hoofberigte: 2/0 Berigte: 14/0 Briewe: 2/0 Medewerkers: 1/0 [19/0]
	Augustus 1996		September 1996
Tabema bevorder saak van Afrikaans op SAUK-TV; OOU verlang twee SAUK-kanale op TV	Hoofberigte: 5/1 Berigte: 30/4 Briewe: 4/0 Medewerkers: 2/0 [41/5]	Bedanking van voorsitter van Victustrust, E van Rensburg	Hoofberigte: 0/0 Berigte: 0/0 Briewe: 1/0 Medewerkers: 0/0 [1/0]
	Oktober 1996		November 1996
	Hoofberigte: 0/0 Berigte: 1/0 Briewe: 0/0 Medewerkers: 1/0 [2/0]		Hoofberigte: 1/0 Berigte: 1/0 Briewe: 2/0 Medewerkers: 0/0 [4/0]

Truter/Reaksies op die taalbesluite van die SAUK

Grafiek 1: Grafiek van die totale Afrikaanse en Engelse beriggewing per maand gedurende 1994-1996

Afrikaans slegs 35% van die uitsaaityd op TV1 gekry, terwyl die res Engels was (Steyn 1995: 89).

Teen die einde van 1994 het die taalbeleid van die SAUK drastiese verandering ondergaan. Feitlik die hele topstruktuur van Televisie-Nuusproduksies is deur ANC-gesindes vervang (Steyn 1995: 92-3). Verally die aanstellings van prof Fatima Meer, as lid van die SAUK-raad en dr Pallo Jordan as die Minister van Pos- en Telegraafwese het momentum aan die proses verleen (*Rapport* 15 Mei 1994; vgl ook *Die Burger* 2 Augustus 1994; *Die Volksblad* 17 Augustus 1994). Dit was ook duidelik, uit die oorsig oor die tydperk onder bespreking, dat die SAUK sy beleid stuksgewys ingefaseer het (vgl Tabelle 1 en 2).

2.3 Hoofmomente en reaksies daarop

Omdat daar nie op elke insident kommentaar gelewer kan word nie, is vyf hoofmomente geïdentifiseer en uitgelig. Dit is ook die momente waarop die publiek die hewigste gereageer het.

2.3.1 Eerste hoofmoment

Die eerste hoofmoment soos blyk uit Grafiek 1, het voortgevloei uit 'n SAUK-riglyn wat in April 1994 aangekondig is, naamlik dat die amptelike interne bestuurstaal voortaan net Engels sou wees (*Die Burger* 9 April 1994, 16 April 1994; vgl ook *The Argus* 26 April 1994). Die hoeveelheid beriggewing hieromtrent het in dieselfde maand merkbaar die hoogte in geskiet, soos weer in Mei 1994 toe die SAUK besluit het om gedurende die verkiesing van 26-29 April tien minute per uur van die sendtyd op een van die senders vir Afrikaans toe te laat (*The Argus* 26 April 1994; *Die Burger* 25 April 1994, 23 Mei 1994; Steyn 1995: 97).

Terwyl die aantal taalverwante beriggewing in die twee maande voor April gemiddeld 20 per maand was, was daar in April altesaam 58 berigte (waarvan sewe in Engels) en in Mei 42 berigte (waarvan een in Engels). Die redaksionele kommentaar in die Afrikaanse koerant het redelike prominensie aan die onderwerp verleen: sewe kommentare in April, en twee in Mei. Die publiek se reaksie was een van groter betrokkenheid met 'n totaal van 21 Afrikaanse briewe aan die pers gedurende 1994 (in vergelyking met 'n totaal van 18 in die voorafgaande ses maande). Die aantal Engelse berigte was afgesien van Augustus 1995 die hoogste vir die tydperk onder bespreking (sewe). Dit was duidelik, ook vir die Engelse pers, dat die voortbestaan van Afrikaans op die televisie toe reeds in die gedrang gekom het, en dat die SAUK "chose this precise moment to try to strangle Afrikaans from its transmitters" (*The Argus* 26 April 1994).

2.3.2 Tweede hoofmoment

Die volgende hoofmoment was in Julie 1994 ná die aankondiging van die verheffing van Engels tot ankertaal van die SAUK met 'n gepaardgaande vermindering van Afrikaans. Van die drie stasies sou in Julie 1994 een (TV1) uitsluitlik Engels wees, terwyl 'n ander (NNTV), hoofsaaklik Engels sou gebruik. Afrikaans sou een derde van CCV deel met die Nguni- en Sothotale (*Citizen* 27 Julie 1994). Hierdeur het Engels sowat 180 uur van die beskikbare 227 uur per week gekry (*Die Volksblad* 17 Augustus 1994).

Die aantal beriggewings tov dié tweede hoofmoment vir Julie, Augustus en September 1994 was merkbaar hoër as die totale getal

Truter/Reaksies op die taalbesluite van die SAUK

beriggewings ten opsigte van die eerste hoofmoment (248 teenoor 100). Van dié totaal was 220 Afrikaanse en 28 Engelse beriggewings; dit het 29 Afrikaanse en vyf Engelse redaksionele kommentare ingesluit. Afrikaanssprekende lesers het nou meer betrokke geraak by die kwessie, met 64 briewe aan die pers in Afrikaans en vyf in Engels vir die tydperk Julie tot September 1994. Taalsake betreffende Afrikaans op die SAUK was vir die Engelssprekende eerder nuuswaardig as emotief, soos geblyk het uit veral die redaksionele kommentaar. Dit is opvallend dat Engelse berigte en hoofberigte oor die kwessie van Afrikaans op TV in die tydperk onder bespreking Afrikaans en Afrikaanssprekendes hoofsaaklik positief gesind was, soos die redaksionele kommentaar in *The Citizen* van 27 Julie 1994 getuig:

While some changes in the SABC language policy [...] are inevitable, it will be madness to reduce the status of Afrikaans. [...] To touch [Afrikaans], is to touch the heart and soul of the Afrikaner volk.

Die afwysende Engelse kommentaar het meestal gekom van briefskrywers soos ene M F Pollock van Rivonia in *The Star* van 9 Augustus 1994 wat geoordeel het dat indien Afrikaanssprekende televisiekykers nie met die oorheersend Engelse kyktyd genoë neem nie, hulle 'n eie televisiekanaal kon oprig waar hulle "all that 'heartbeat of culture'-type stuff" kan beeldsend:

You know — boeremusiek, blourokkie beauty competitions, biltong and mampoer meetings, boeresport — all those wonderful cultural programmes.

2.3.3 Derde hoofmoment

Die derde hoofmoment wat in die koerante oor die volgende drie maande, naamlik Oktober, November en Desember 1994 neerslag sou vind, het aan die einde van September 1994 plaasgevind. Beweerde manipulasie van taalgegewens nadat Engelse TV-lisensiekenisgewings "Error! Not a valid link" uitgestuur is asof alle lisensiehouers Engelssprekend sou wees, het aan die lig gekom (*Rapport* 25 September 1994). *Rapport* het dié slenter blootgelê en met AMPS-syfers (All Media Product Survey) getoon dat Afrikaans byna dubbeld soveel kykers as Engels het (9 Oktober 1994). Die SAUK-raad het op 20 Oktober 1994 'n finale konseptaalbeleid bekend gemaak. In Desember daardie jaar het dit bekend geword dat die SAUK tydens die

volgende drie jaar die helfte minder Afrikaanse drama sou uitsaai, maar 500% meer dokumentêre programme en 400% meer jeugdrama (*Die Volksblad* 12 Desember 1994).

Die reaksie hierop was dat 'n Steungroep vir Afrikaans, bestaande uit 'n groep Afrikaanssprekende SAUK-werkers, 'n werkkomitee aangewys het wat voorstelle oor die rol van Afrikaans in die uitsaaiers moes uitstippel. Dit het onder meer vereis dat die SAUK aan alle tale reg moes laat geskied in sowel interne kommunikasie as skakeling met die publiek (*Die Volksblad* 15 November 1994). Verskeie voorleggings is aan die SAUK gedoen deur die Stigting vir Afrikaans en in November 1994 het die Stigting sy kommentaar en aanbevelings aan die SAUK gepubliseer (*Die Volksblad* 2 Augustus 1995). Die vermeende ongerymdheid met taalgegewens het aanleiding gegee tot 'n uiters heftige debat in die briewekolomme van Afrikaanse koerante, met die grootste aantal vir dié drie maande (Oktober tot Desember 1994) in Afrikaans (41 in Afrikaans en twee in Engels). Die aantal berigte ten opsigte van die derde hoofmoment gedurende Oktober tot Desember 1994 was 139 Afrikaanse berigte (geen vir Engels), teenoor 126 Afrikaanse en 14 Engelse berigte ten opsigte van die tweede hoofmoment.

2.3.4 Vierde hoofmoment

Die vierde hoofmoment het onder meer voortgevloei uit die besluit van die SAUK om vanaf Maart 1995 die agtuurnuus slegs in Engels uit te saai terwyl Afrikaans dieselfde behandeling as die ander minderheidstale sou ontvang (*Die Volksblad* 20 Februarie 1995). Dit was egter die SAUK-plan om Afrikaanse nuusbuletins uit te skuif na 'n kanaal gerig op kykers wat "meer plattelands, met 'n laer vlak van onderwys, laer inkomste en meer vroue" is, wat die meeste reaksie uitgelok het (*Die Burger* 27 April 1995; vgl ook *Rapport* 30 April 1995). Die Afrikaanssprekende het voorts heftig gereageer op die vermeende aantasting van sy waardigheid in 'n kwetsende program oor die Taalmonument in die Paarl op Agenda in April 1995 (*Rapport* 7 Mei 1995; vgl ook *Die Afrikaner* 7/13 April 1995; *Die Patriot* 14/20 April 1995; *Citizen* 3 Mei 1995; *Die Volksblad* 5 April 1995, 6 April 1995; Fourie 1995: 47). In weerwil van die Oorgangsgrondwet wat bepaal het dat die gevestigde regte van geen groep aangetas

Truter/Reaksies op die taalbesluite van die SAUK

mag word nie (Du Plessis & Pretorius 2000:1), het dr Ivy Matsepe-Casaburri, die voorsitter van die SAUK-beheerraad, in Mei 1995 aangekondig dat Engels voortaan die ankertaal (hooftaal) op TV sou wees. Die taal sou een sender oorheers, terwyl die ander tien amptelike tale gelyke behandeling op die twee oorblywende senders sou ontvang (*Die Burger* 29 Mei 1995). Die Onafhanklike Uitsaaioverheid (OUO) se aanbevelings in Julie 1995 was onder meer dat die SAUK een van sy drie TV-kanale moes prysgee. 'n Woordvoerder van die OUO het gesê 'n private kanaal sal net die aangewese plek vir Afrikaans wees. *Die Burger* was egter van mening dat wat die SAUK in werklikheid daardeur te kenne wou gee, was dat die SAUK-belastinggeld (ook van Afrikaanssprekendes) moes gebruik word om hoofsaaklik Engels uit te saai terwyl die private sektor maar na Afrikaanssprekendes se belange moes omsien, terwyl die nasionale uitsaaier sy verpligtinge ontduik (*Die Burger* 4 September 1995).

In reaksie het Afrikaanssprekendes en leiers van Afrikaanse taal- en kultuurorganisasies in Maart 1995 besluit om 'n taakgroep, naamlik Tabema — Taakgroep vir die Bemagtiging van Afrikaanse Kykers — op SAUK-TV tot stand te bring (*Die Volksblad* 2 Augustus 1995). Op 'n voorstel van adjunk-president F W de Klerk is voorts besluit om 'n verdere taakgroep saam te stel wat uit 'n breë verteenwoordigende groep leiers van Afrikaanse taal- en kultuurorganisasies sou bestaan, wat moes werk aan voorstelle oor die regmatige plek van Afrikaans op die SAUK (*Die Volksblad* 29 Maart 1995). 'n Informele peiling het aan die lig gebring dat Afrikaanssprekendes glad nie meer TV1 kyk nie (*Die Burger* 4 Maart 1995). Verder het dit duidelik geblyk dat diesulkes ook nie hul TV-lisensies betaal het nie. Volgens *Die Afrikaner* (11/17 November 1994) is die SAUK oorval met aansoeke van kykers om hul televisiestelle te verseël. Mediakenners het beweer dat TV1 sowat 1.1 miljoen van sy 4 miljoen kykers van sy nuusprogramme vervreem het (*Die Burger* 4 Maart 1995). Daar is voorstelle van burgerlike verset geopper, en daarmee saam dat die saak na die Grondwethof moes gaan en dat die korporasie “[ge]slaan moet word waar dit die seerste maak — in sy geldsak” deur die onttrekking van advertensies (*Die Burger* 29 Mei 1995). Dalende TV-getalle het voorts getoon dat die oorskakeling na Engels nie veel tot

die verwagte finansiële voorspoed van die SAUK bygedra het nie (*The Cape Times* 21 Maart 1996).

Die ontevredenheid met die afskaling van Afrikaans op TV1 het tot gevolg gehad dat daar buiten 'n omvattende boikot-aksie om die uitsaaikorporasie van noodsaaklike advertensie- en lisensie-inkomste te ontnem, ook voorbrand gemaak is vir 'n eie TV-stasie (*Die Burger* 27 April 1995). Onder die Afrikaanssprekendes het die emosies op-gelaai. Van Maart tot Junie 1995, was die aantal taalverwante berigte die hoogste ooit. Lesersbetrokkenheid het eweneens die hoogste ingeskiet, met bykans 32% van die beriggewing in die vorm van briewe aan die pers. Afrikaanssprekendes het veral gereageer op die negatiewe voorstelling van Afrikaanses op TV. Ook redaksionele kommentaar het dié gekwetsheid van Afrikaanssprekendes weerspieël. Uit 'n totaal van 526 Afrikaanse beriggewings (teenoor 16 in Engels), was die redaksionele kommentaar (dit wil sê hoofberigte en bydraes van medewerkers) insgelyks die hoogste van enige tydperk daarvoor en daarna, met 'n totaal van 73 Afrikaanse en vier Engelse redaksionele kommentare. *The Argus* het die gesindheid van die Engelse pers oor die algemeen weerspieël deur te wys op die gevaar daarvan om Afrikaanssprekendes te vervreem, maar dié koerant het nogtans gemeen dat dit sin maak om Engels tot ankertaal te verhef (*The Argus* 9 September 1995; cf ook *The Cape Times* 21 Maart 1996).

2.3.5 Vyfde hoofmoment

Die vyfde hoofmoment het tussen Desember 1995 en einde Maart 1996 plaasgevind. Dit het die magtiging van 'n uitsluitlik Afrikaanse TV-stasie aan die begin van Desember 1995 behels (*Die Volksblad* 4 Desember 1995), na die vroeëre aankondiging van die stigting van die Victustrust (*Beeld* 31 Augustus 1995; *Die Volksblad* 8 September 1995, 9 September 1995, 5 Oktober 1995, 4 Desember 1995) en die onderhandelinge met *Multichoice* met die oog op 'n nuwe Afrikaanse televisiekanaal, toe nog genaamd ATV (*Die Volksblad* 4 Desember 1995; Fourie 1996: 40). Dit het gepaard gegaan met die insameling van geld deur die Junior Rapportryersbeweging in Januarie 1996 om die ongrondwetlike manier waarop Afrikaans en ander tale op die SAUK gehanteer word, te beveg in die Grondwetlike Hof (*Die Volksblad* 23 Januarie 1996). Die SAUK het beoog om die Afrikaanse deel

Truter/Reaksies op die taalbesluite van die SAUK

van sy TV-uitsaaityd vanaf Februarie 1996 met 'n verdere 1.26% van die totale uitsaaityd te verminder (*Die Burger* 5 Desember 1995).

Die reaksie vanuit Afrikaanse kultuurorganisasies was dat hulle vertrouwe in die SAUK verloor het. Die Afrikaanssprekende is, soos vroeër ook, tot burgerlike ongehoorsaamheid aangemoedig na aanleiding van die suksesvolle voorbeeld van die Walliesers (Steyn 1996: 280). Die veldtog is voortgesit om Afrikaanssprekendes aan te moedig om nie hul TV-lisensies te betaal nie (*Beeld* 19 Mei 1995; vgl ook *Rapport* 20 Oktober 1996; *Citizen* 27 Mei 1995; *Die Afrikaner* 1/7 September 1995; *Die Burger* 5 Desember 1995). Afrikaanssprekendes het daarop gewys dat die ekonomiese bydrae wat hulle in die land oor die algemeen en tot die SAUK in die besonder gemaak het, asook hul ekonomiese krag, hulle bemagtig om ook hul stem te verhef tot voordeel van hul taal. Reeds vroeër het die Afrikaanssprekendes die kwessie geopper en dit duidelik gemaak dat dit ook hulle was wat die grootste finansiële bydrae gemaak het van enige taalgroep tot die inkomste van die SAUK (*Die Volksblad* 3 Augustus 1994). Lesersbetrokkenheid het van Maart tot Junie 1995 (die vierde hoofmoment) effens gedaal van 164 Afrikaanse en agt Engelse briewe aan die pers tot 102 Afrikaanse en drie Engelse briewe aan die pers.³ Die redaksionele kommentaar het, vergeleke met die vierde hoofmoment, gedaal van 73 Afrikaanse en vier Engelse kommentare na 52 Afrikaanse en drie Engelse kommentare. Die kommentaar was egter minder emosioneel, waarskynlik omdat die kommentators meer insig gehad het in die praktiese probleme wat die oprigting van so 'n eie TV-stasie sou meebring. Hoewel die getalle steeds hoog is, het dit 'n verminderde belangstelling in die taalsake van die SAUK getoon en het dit waarskynlik op 'n verskuifde fokus gedui.

3. Beoordeling van reaksies

Afrikaanssprekendes, 'n minderheidsgroep, en ná 1994 sonder mag (Groep D van Skema 1), moes aanpassings maak, maar onder sekere voorwaardes. Soos die Chicanos in die VSA (Paulston 1992: 41) is Afrikaanssprekendes inheems en dus nie geneë om soos immigrante-

3 In Februarie 1996 alleen was daar 64 Afrikaanse briewe oor die taalkwessie aan die pers!

groepe te assimileer nie. Een rede vir dié ongeneentheid is dat die handhawing van die moedertaal by Afrikaanssprekendes 'n belangrike prioriteit bly, en dat dit oënskynlik bots met die beleid van kulturele assimilasië wat deur die dominante groep voorgestaan word. Nog 'n rede vir so 'n ingesteldheid (Paulston 1992: 41) is dat die Afrikaner as inheemse groep *in situ* reeds oor 'n stel sosiale en kulturele instellinge beskik waardeur hy sy kulturele aktiwiteite kan voortset. Bogenoemde twee redes is beide in ooreenstemming met Schermerhorn (1970: 124) se “variable degree of enclosure”: hoe minder die betrokke groepe sosio-kulturele instellinge (soos kerke, skole en beroepe) deel of in gemeen het, hoe groter is die mate van insluiting vir elke groep (Schermerhorn 1970: 124).

As inheemse groep het Afrikaanssprekendes reeds tydens die magsoorname in 1994 *in situ* oor 'n stel instellinge soos aparte skole, universiteite en kerke beskik en dié instellinge het in 'n groot mate gedien as remmende faktore teen assimilasië- en insluitingspogings. Die tradisionele beroepe waarin Afrikaanssprekendes hulle voor 1994 bevind het, soos die onderwys, die spoorweë, die staatsdiens en weermag, het ná 1994 relatief ontoeganklik geword as gevolg van die transformasieproses. Op ekonomiese gebied was daar in die werksmilieu 'n hoër mate van konvergensie. Afrikaanssprekendes was skynbaar nie ongeneë tot ekonomiese inkorporasië nie, maar hulle het kulturele assimilasië teëgestaan, en hulle het dus divergerend van aard opgetree.

Die aksies en besluite wat die bestuur van die SAUK ten opsigte van die taalbeleid geneem het, het direk in verband gestaan met die dominante groep, die regerende party se ideologie van nasiebou. Die taktiek wat gevolg is, is onder die loep geneem in 'n hoofartikel in *Die Burger* (9 Maart 1996):

[Dit] kom neer op blatante kulturele onderdrukking opgedien as 'demokrasie' in nasionale belang. Deur Afrikaans op televisie, die magtigste propagandamedium van die dag, tot onbelangrike minderheidstaaltjie te degradeer, word [...] 'n belangrike simboliese sein uitgestuur aan jong Afrikaanssprekendes wat in dié land hul toekoms moet maak.

Die Taalkomitee van die SAUK het hul voorgestelde taalbeleid op drie belangrike dokumente gebaseer — die Oorgangsgrondwet, die

Truter/Reaksies op die taalbesluite van die SAUK

wet aangaande die Onafhanklike Uitsaai-owerheid en die komitee se visie en waardesisteme van nasionale versoening, billikheid en regverdigheid (*Citizen* 27 Julie 1994). Afgesien van die herstel van geskiedkundige ongelykhede het die Taalkomitee se visie en doel ingesluit “to address itself consciously to playing a healing role and developing a common South Africanness” (SABC Language Policy, 1994/1995: 2, 4, <<http://sabc.co.za/newsstand/policies//index.htm>>). Een van die belangrikste vereistes vir die oorlewing van ’n taal is die prominente aanwesigheid daarvan in die gedrukte media en op radio en televisie, omdat dié mediavorme so ’n sterk impak op die mens se persepsies het (*Die Burger* 25 Oktober 1994). Die taalbeleid van die SAUK het dus dié visie weerspieël. *The Cape Times* (21 Maart 1996) het hierdie sentiment só verwoord:

In spite of the well-meaning ANC assurances that it wants all cultures to flourish, Afrikaans is ultimately an obstacle to the ANC version of nation building.

In terme van Schermerhorn se minderheidsteorie het die konvergerende ideaal (geforseerde assimilasië soos aangehelp deur die SAUK en voorgestaan deur die dominante groep — die ANC — met ’n-een-nasie-een-taalkonsep) nie gestrook met die Afrikaanssprekendes se idee van hul *in situ* taal en kultuur nie (dus ’n voorbeeld van Groep D van Skema 2). Omdat so ’n gedwonge assimilasië neig tot konflik, werk dit eerder divergerend. Die situasie by die SAUK vind nie toepassing op Groep A van Skema 2 nie, aangesien Afrikaanssprekendes, die ondergeskikte groep, ongeneë is om kultureel te wil konvergeer. Groepe B en C is eweneens ontoepasbaar omdat die regerende party se oogmerk in beide gevalle nie-divergerend is.

Uit ’n kwantitatiewe ontleding van die aantal beriggewings oor SAUK-taalbesluite uit die tydperk onder bespreking, is dit duidelik dat Afrikaanssprekendes as minderheidsgroep divergerend opgetree het. In vergelyking met die ses maande vooraf en die ses maande daarna, het die aantal Afrikaanse beriggewings per maand in dié tydperk byna verdubbel: ’n gemiddeld van 60 berigte per maand is gehandhaaf, teenoor gemiddeld van nagenoeg 32 in die ander maande. Gedurende die ses maande vóór die vyf-en-twintig maande onder bespreking het Afrikaanssprekendes gereageer soos voorheen toe die staat in die ou bedeling omgesien het na die taalsake van Afrikaans-

sprekendes: beleef-tegemoetkomend. Ná die sterk lesersbetrokkenheid, die groot aantal berigte en redaksionele en medewerkerkommentare gedurende die vyf-en-twintig maande onder bespreking, kon die afname in lesers- en redaksionele betrokkenheid van die laaste ses maande (Junie tot Oktober 1996) moontlik dui op óf die aanvaarding van die *status quo*, óf die feit dat geen sensasionele taalbesluit rakende die SAUK in dié tydperk geneem is nie. Aangesien dit die laaste tydperk is wat ondersoek is, is dit nie duidelik of dié stand van sake op 'n permanente tendens dui en of dit later weer sou toeneem nie.

Van die totale aantal betrokke beriggewings in die pers (2093) was 25% (515) afkomstig van Afrikaanssprekende briefskrywers. Lesers was in beide die ses maande voorafgaande aan en die ses maande volgende op die ondersoekte tydperk relatief onbetrokke by die aangeleentheid: 12% (18) van die totale beriggewing en briewe (150) het daarvoor gegaan. In die tydperk Junie tot November 1996 het die Afrikaanssprekende publiek se reaksies 11% van die totaal uitgemaak. Dit blyk dus dat die Afrikaanssprekende leserspubliek op aktuele taalsake gereageer het, maar dat hulle belangstelling daarna weer gekwyn het. Hul respons was ook eerder emosioneel as rasioneel van aard, veral as daar negatief na hul agtergrond en integriteit verwys is.

Indien die beriggewing in Afrikaanse publikasies in die tydperk November 1993 tot April 1994 met dié in die tydperk Mei tot Oktober 1996 vergelyk word, val dit op dat sowel die hoeveelheid hoofberigte (6% teenoor 8%) as die bydraes van medewerkers in verband met die SAUK-taalbesluite (8% teenoor 13%) 'n styging getoon het, terwyl die aantal berigte oor die aangeleentheid as persentasie van die totale aantal gepubliseerde tekste in hierdie verband gedaal het van 73% (110) tot 67% (66). Hieruit blyk dat die redaksies van die Afrikaanse koerante die taalkwessie brandend gehou het, terwyl die publiek se belangstelling sporadies was en gaandeweg verflou het.

Uit 'n totaal van 1846 beriggewings vir die tydperk onder bespreking, was 94% (1735) daarvan in Afrikaans en uit die aard van die onderwerp 6% (109) in Engels. In die voorafgaande ses maande het hierdie betreklike onbetrokkenheid van Engelssprekendes reeds geblyk: 95% (142) van die beriggewing was in Afrikaans en 5% (8) in Engels. In die ses maande ná Mei 1996 was 95% (92) van die be-

Truter/Reaksies op die taalbesluite van die SAUK

riggewing in Afrikaans, teenoor 5% (5) in Engels. Engelssprekendes was ook redelik onaangeraak deur die verskuiwing van Afrikaans na CCV in April 1995 asook daarna, toe beriggewing die hoogste ooit was in die vyf-en-twintig maande onder bespreking.

Dieselfde neiging het voortgeduur betreffende die vyfde hoofmoment (Desember 1995 tot April 1996). Dit is opvallend dat die Engelse berigte en hoofberigte oor die kwessie van Afrikaans op TV in die tydperk onder bespreking Afrikaans en Afrikaanssprekendes hoofsaaklik positief gesind was, terwyl daar heelwat meer afwysende kommentaar in briewe aan die pers voorgekom het. Vir die vyf-en-twintig maande onder bespreking was 96% (486) van die briewe aan die pers Afrikaans en net 4% (18) Engels. Dat die Engelse leserspubliek feitlik onbetrokke gebly het, kan gesien word uit 'n ontleding van die ses maande vóór die hoof tydperk sowel as die ses maande daarna, waartydens daar geen lesersrespons van Engelssprekendes in die verband was nie.

4. Slot

In ooreenstemming met Schermerhorn (1970) se teorie wat stel dat indien die dominante groep, in hierdie geval die swart meerderheid, wil konvergeer, maar die minderheidsgroep, in hierdie geval die Afrikaanssprekende met sy eie kulturele instellinge intakt, nie daarmee akkoord gaan nie, daar 'n neiging tot weerstand en konflik sal ontstaan. Soos bogenoemde vyf hoofmomente aangetoon het, het die taaluitsprake by die SAUK, wat in die teken gestaan het van 'n poging tot assimilasië, hewige reaksie by Afrikaanssprekendes ontlok. Ook dit is dus in ooreenstemming met Schermerhorn se teorie wat stel dat die reaksie in só 'n geval neig tot konflik. Die dominante groep, die regering, sou eerder Afrikaanssprekendes se goedgesindheid kon verwerf het indien hy op 'n tegemoetkomende wyse opgetree het ten opsigte van die taalaspirasies van dié ondergeskikte groep. In so 'n geval sou Afrikaanssprekendes meer geneig wees tot die reaksies kenmerkend van groep A in Skema 2, waar beide die dominante en minderheidsgroepe konvergerend optree.

Tydens die skryf van hierdie artikel (Julie 2001) was daar 'n styging in die aantal Afrikaanse programme op TV (*Die Volksblad* 3 Julie

Acta Academica Supplementum 2003(2)

2001). Dit sou waarskynlik nie die toedrag van sake gewees het as die SAUK-raad se destydse besluite aanvaar is nie. Die huidige beter bedeling vir Afrikaans weerspieël kennelik 'n wegbeweeg van die vroeëre beleid van assimilasië na 'n meer subtiële beleid van insluiting. Daar kan verwag word dat die SAUK met só 'n benadering eerder sy oogmerk, naamlik integrasie, sal bereik, aangesien die kanse op taalkonflik daardeur geminimaliseer word.

An analysis of SABC's responses in the media to the decisions on language (1994–1996)

This article aims to interpret the responses of mother-tongue speakers of Afrikaans to the language policy changes instituted by the South African Broadcasting Corporation (SABC) from the first democratic election in 1994 to 1996, when the Final Constitution came into effect. To this end, and in order to establish an analytical framework for the future, the interpretation is undertaken in terms of media correspondence and based on Schermerhorn's minority theory (1970).

Schermerhorn identifies three factors which determine the nature of the relationship between ethnic groups and the process of integration into the surrounding community, namely: the origin of the contact between the subordinate and dominant groups; the quality of the subordinate groups' inclusion in communal institutions and societies, and the degree of control exercised by the dominant groups over the scarce resources of the subordinate groups in the community.

An analysis of how the language decisions of the SABC evolved is made in terms of Schermerhorn's minority theory. In evaluating the responses, and in line with Schermerhorn's theory, the conclusion was drawn that, if the dominant group — in this case, the black majority — wishes to converge, but the minority group — in this case, Afrikaans-speakers with their own cultural institutions — are averse to this, a tendency towards resistance and conflict arises. As the five main issues which emerged out of the 25-month period under discussion indicate, the language stance of the SABC, which represented an attempt toward assimilation, elicited strong reaction from Afrikaans-speakers.

Bibliografie

- DU PLESSIS L T & J L PRETORIUS
2000. The structure of the official language clause. A framework for its implementation. *SA Publieke reg/SA Public Law* 15(2): 505-26.
- FOURIE P
1995. Afrikaners moet hierdie bouse sirkelgang breek. *Insig* 31 Mei 1995: 47.
1996. Tale, kanale en roddelnuus. *Insig* 31 Januarie 1995: 40.
- LIEBERSON S, G DALTO & M E JOHNSTON
1975. The course of mother-tongue diversity in nations. *American Journal of Sociology* 81(1): 34-61.
- LUBBE H J & L T DU PLESSIS
2001. Die debat rondom die vertolking van die amptelike taalbeleidsbeginsel van die oorgangsgrondwet in die gedrukte media: 'n inhoudsontleding. *Southern African Linguistics and Applied Language Studies* 19: 23-41.
- MCKAY S L & S C WONG (eds)
1988. *Language diversity — problem or resource*. Cambridge: Newbury.
- PAULSTON C B
1992. *Sociolinguistic perspectives on bilingual education*. Clevedon: Multilingual Matters.
- RUÍZ R
1988. Orientations in language planning. McKay & Wong (eds) 1998: 3-25.
- SOUTH AFRICAN BROADCASTING CORPORATION (SABC)
1994/1995: Language policy 2, 4. <<http://sabc.co.za/newsstand/policies//index.htm>>
- SCHERMERHORN R A
1970. *Comparative ethnic relations. A framework for theory and research*. New York: Random House.
- STEYN J C
1995. Die taalstryd in die oorgangstyd — gesindhede teenoor Afrikaans 1990 – 1994. *Stilet Supplement* 1: 1-149.
1996. Die taalklousule van die nuwe Grondwet: moontlike toepassing. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 36(4): 272-83.